

SÆRUNDERVISNING

Folkeskolelovens § 2, stk. 2, og § 29, stk. 2, pålægger kommunerne at indrette særundervisning, når børn på grund af talevanskeligheder, svagt syn, svag hørelse, små evner eller læsevanskeligheder ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge den almindelige undervisning.

Der skal gives særundervisning for *talehæmmede*, når talevanskeligheder og mangelfuld sprogudvikling forringer barnets muligheder inden for den almindelige klasse.

Denne gruppe omfatter ikke de elever, hvis vanskeligheder skyldes døvhed eller tunghørhed.

Hvor talevanskelighederne ikke kan hjælpes uden behandling på taleinstitut, følges bestemmelserne vedrørende talelidende i lov om offentlig forsorg, jf. lov-bekendtgørelse nr. 329 af 19. november 1958, § 257.

Der skal gives særundervisning for *svagt-seende*, når barnet på grund af synsvanskeligheder eller fare for at skade synet ikke i fuldt omfang kan drage nytte af den almindelige klasses undervisning.

Undervisningen af blinde og børn, hvis syn er eller kan forventes at blive så svagt, at de ikke kan støtte sig dertil, kræver hjælpemidler, der tager sigte på andre sanseområder end synet. De rettigheder og pligter, der knytter sig til denne undervisning, er angivet i lov nr. 117 af 11. maj 1956 om foranstaltninger vedrørende blinde og stærkt svagsynede.

Der skal gives særundervisning for *tunghøre*, når barnet på grund af periodisk eller vedvarende hørenedsættelse eller fare

for døvhed må gøre brug af andre veje til indlæring og kontakt end hørelsen, og når barnet på grund af hørenedsættelse har talevanskeligheder, mangelfuld sprogudvikling eller på anden måde har forringede muligheder inden for den almindelige klasse.

Undervisningen af døve børn kræver hjælpemidler, der tager sigte på andre sanseområder end hørelsen. I lov nr. 21 af 27. januar 1950 om foranstaltninger vedrørende døve og tunghøre er der givet bestemmelser om de rettigheder og pligter, der knytter sig til disse børns undervisning.

Der skal gives særundervisning for *svagt-begavede*, når barnet er så langt tilbage i evner, at det ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge undervisningen i de almindelige klasser.

Til denne undervisning må ikke overføres børn, hvis ringe skolestandpunkt skyldes langvarige forsømmelser, sygdom, nedsat syn eller hørelse, talevanskeligheder eller tilpasningsvanskeligheder, ligesom almindeligt begavede læseretarderede børn ikke bør henvises til denne undervisning.

De svagest begavede kan henvises til undervisning under forsorgen efter lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagt begavede.

Hvor lokale skolemyndigheder også søger for undervisning af de svagest begavede, etableres der gennem skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) samarbejde med åndssvageforsorgen med henblik på foreliggende eller eventuelle kommende forsorgsproblemer.

Der skal gives undervisning for *læse-retarderede* børn, når disse trods almindelige evner har vanskeligheder ved at følge klassens undervisning i læsning.

Der kan være mange grunde til disse vanskeligheder både hos barnet og uden for det. Men ved læseretardering tænkes især på specielle læse- og stavevanskeligheder, der er knyttet til læse- og staveprocessen.

Særundervisning på grund af læsevanskeligheder skal begynde, når manglende læsefærdighed bliver en hindring; for barnets skolearbejde eller på anden måde belaster barnets forhold til skolen.

Børn med talevanskeligheder og svagthørende børn vil ofte have ringe læsestandpunkt. Særundervisning for sådanne børn skal derfor også omfatte en særligt tilrettelagt læseundervisning, men den bør i almindelighed gives inden for rammerne af særundervisningen for talehæmmede og tunghøre børn.

Det er et spørgsmål, om man bør give særundervisning til børn, der ikke har vanskeligheder ved at lære at læse, men store vanskeligheder med hensyn til retskrivning,

De grunde, der taler for at give særundervisning til børn med læsevanskeligheder, gør sig ikke i samme grad gældende, når det drejer sig om skrivevanskeligheder.

Spørgsmålet om særundervisning for sådanne børn stiller sig på lignende måde som særundervisning for børn med regnevanskeligheder eller vanskeligheder i fremmedsprog.

Disse og andre områder er reserveret kommunalt initiativ. Men i det omfang, disse handicap har udsigt til at få uheldig indflydelse på barnets udvikling og på dets muligheder ved overgang til erhvervslivet, bør der gives særundervisning.

De vanskeligheder, loven nævner, er således ikke udtømmende med hensyn til forhold, der kan begrunde, at folkeskolen hjælper et barn gennem særundervisning, men pligten er knyttet til disse områder.

Af ikke nævnte grupper er *umodne skolebegyndere* og *børn med tilpasningsvanskeligheder* de største.

Folkeskolelovens § 51 nævner endnu to grupper af børn, som kommunerne har pligt til at yde særundervisning; det drejer sig om børn, der af geografiske eller helbredsmæssige grunde ikke kan deltage i skolens almindelige undervisning.

Man havde oprindeligt tænkt sig, at helbredsmæssige handicap skulle være af langvarig karakter for at give anledning til særundervisning. Men værdien af, at børnenes tanker afledes fra sygdommen, og at skolekundskaerne holdes ved lige, er så stor, at særundervisning efter § 51 ikke bør begrænses til de tilfælde, hvor der foreligger en klar pligt for kommunerne. Sygehusundervisning bør være en helt naturlig foranstaltning, så snart man fra lægelig side finder den forsvarlig af hensyn til sygdommen.

I øvrigt dækker § 51 særundervisning i skole eller hjem på grund af en række fysiske handicap bortset fra svagt syn og nedsat hørelse. Børn, der er invalide eller er så fysisk svækkede, at de ikke uden risiko for deres helbredstilstand kan følge folkeskolens almindelige undervisning, er berettigede til særundervisning.

Som eksempler på invaliditetsgrupper, der kræver særlig hensyntagen, kan nævnes:

1. Børn med medfødte betydelige deformiteter, for eksempel manglende hånd eller arm,
2. børn med erhvervede betydelige deformiteter, for eksempel som følge af amputation eller betændelse i knogler og led,
3. børn med betydelige rygdeformiteter,
4. børn, der som følge af børnelammelse ikke kan klare sig uden skinner, stativer og lignende,
5. børn med spastiske lammelser,
6. børn, der lider af fremadskridende muskelsvind,
7. børn, der lider af ledegigt,
8. børn med udtalt dværgvækst,
9. børn, der lider af blødersygdom.

Spørgsmålet om »tilstrækkeligt udbytte« og »fyldestgørende undervisning« afgøres på grundlag af en skolepsykologisk undersøgelse, der giver lejlighed til at vurdere forholdet mellem elevens forudsætninger og hans resultat af skolegangen.

Foruden psykologiske og pædagogiske prøver omfatter en sådan undersøgelse indhentning af oplysninger fra skolelæge, hjem, skole og barnet selv.

Vanskelighederne skal ses i sammenhæng med arbejdsform og begavelsesniveau i barnets klasse. Hjemmets indstilling og støtte til skolearbejdet og barnets flid, interesser, helbred og sociale tilpasning må indgå i overvejelserne om særundervisningens form og omfang.

Ethvert barn, der er hæmmet i skolearbejdet på grund af midlertidigt eller vedvarende handicap uden at være undergivet forsorgens undervisningsforanstaltninger, skal sikres fyldestgørende særundervisning inden for folkeskolens rammer.

Målet for folkeskolens særundervisning er, at det handicappede barn undervises og oplæres på den mest hensigtsmæssige måde.

Det er vigtigt, at det handicappede barn acceptere sine vanskeligheder og værner sig til at leve med dem mellem andre, og at folkeskolens øvrige elever får den rette indstilling over for handicappede kammerater.

Med henblik på barnets sociale tilpasning er det af betydning, hvor det er muligt, at det undervises sammen med kammerater, der udgør et almindeligt udsnit af folkeskolens elever, og gøres delagtig i skolens liv og arrangementer.

Særundervisningens lærere bør gennem personlig kontakt støtte og vejlede forældrene i alle spørgsmål, der angår barnets uddannelse og oplæring.

Det handicappede barns sidste skoleår skal sigte mod erhvervslivet.

Formen for og omfanget af særundervisning må afpasses efter lokale forhold og børnenes behov. Der kan blive tale om enkeltmandsundervisning og undervisning på hold eller i klasser.

Klasser oprettes på almindelige skoler

eller samles på specialskoler for ét eller flere handicap.

Der vil ikke kunne gives almindelige regler, som gælder alle kommuner, men et skolevæsen bør have mulighed for at gøre brug af flere former for særundervisning, og der må især for små skolers vedkommende og med henblik på sværere handicap samarbejdes herom, f. eks. ved en centralisering, der kan gennemføres på ethvert klassetrin.

Enkeltmandsundervisning er velegnet, hvor det drejer sig om elever, hvis evner sætter dem i stand til at udnytte en direkte og intensiv arbejdsform.

Er vanskelighederne ikke af helt ekstraordinær karakter, gives enkeltmandsundervisning i korte lektioner.

Elever, der i 15-20 minutter går fra en time, får forholdsvis ringe udbytte af de resterende 35-30 minutter, især når afbrydelsen ligger midt i timen, og det kan ikke undgås, at vandringen i mange tilfælde virker afledende på klassens øvrige elever. Lektionerne bør derfor lægges som ydertimer, så barnet ikke vender tilbage til klassen eller af den grund får mellemtimer.

Det enkelte barn bør ikke få øget timeantal på grund af særundervisning; dog kan der ved enkeltmandsundervisning i korte lektioner ses bort herfra.

Enkeltmandsundervisning er egnet ved undervisning af læseretardedede, talehæmmede, svagtseende og svagthørende og vil ofte være den eneste mulighed i forbindelse med særundervisning efter folkeskolens § 51.

Der må ved alle skoler være passende lokaler til rådighed for særundervisningen, og i samarbejde med sygehuse bør der skabes hensigtsmæssige rammer om undervisningen der.

Holdundervisning er den almindeligste form for særundervisning. Den giver mulighed for en mere varierende arbejdsrytme for det enkelte barn end enkeltmandsundervisningen, og den opretholder i modsætning til specialklasserne barnets tilknytning til de almindelige klassers elever.

Undervisningen kan tilrettelægges som nogle ugentlige timers supplement til klassens undervisning i ét eller flere fag, eller sådan at barnet modtager al sin undervisning i vedkommende fag (som regel dansk og regning) som særundervisning, samtidig med at der undervises i faget på klassen. Under denne form griber særundervisningen ikke ind i klassens øvrige fag og skaber ikke problemer med hensyn til de timer, som barnet ved supplerende holdundervisning har sammen med klassen i faget.

Formen forudsætter, at en lærer placeres i fast lokale, så de elever, der er henvist til særundervisning hos ham, kan søge til dette lokale, når faget står på timeplanen.

Sådanne hold får varierende elevtal, men da børnene har alle fagets timer som særundervisning, vil der være brug for mellemarbejde og træningsopgaver, der kan udføres uden stadig hjælp fra læreren. Der bør dog højst være 8-10 elever på holdet.

Ved den supplerende holdundervisning kan der ikke være over 5 elever på et hold, og drejer det sig om læseretarderede, ikke over 4. Almindeligvis regnes der med 1 ugentlig time pr. elev. Det ugentlige timetal bør dog kun undtagelsesvis komme under 3.

Supplerende undervisning på små hold forudsætter lærerens direkte vejledning til den enkelte elev.

Særundervisningen bør ligge inden for klassens almindelige timeplan, hvis det ikke drejer sig om meget korte perioder. Er det nødvendigt at lægge særundervisningen uden for klassens skoletid, er det at foretrække, at den ligger forud. Lovens bestemmelser om det maksimale timetal må ikke overskrides for den enkelte elev.

Ved mindre skoler kan lokalet til holdundervisning tillige anvendes til andre formål, for eksempel som samtalerum eller skolelægelokale.

Skolelægens lokale vil for mange centralskoler være velegnet, idet det ikke skulle volde vanskeligheder at tage gensidigt

hensyn og derved muliggøre en rimelig udnyttelse af lokalet.

Særundervisning bør for træningsfågenes vedkommende drives som individuel undervisning, og ikke mindst for holdundervisningen er det vigtigt, at enhver elev kender sin arbejdsplan og straks fra timens begyndelse kan gå i gang uden at afvente instruktioner fra læreren. Derfor bør særundervisningslokaler altid udstyres med skabe, der har plads til skuffer til en materialekasse for hver elev.

Det vil ikke være muligt for alle skoler at have lærerkræfter til enhver form for særundervisning. Men ved samarbejde mellem kommunerne kan børnene henvises til en naboskole eller blive undervist af en lærer, der er fælles for flere skoler (vandre-lærer).

Specialklasser på almindelige skoler forudsætter hensyntagen fra de almindelige klassers elever og lærere, og at skolens leder har forståelse for disse klassers særlige problemer.

Denne form giver mulighed for kontakt og vekselvirkninger mellem særundervisningen og folkeskolens øvrige undervisning.

Samles specialklasser på *særlige skoler*, må disse være af en kvalitet og have et udstyr, der berettiger til betegnelsen specialskole. Det synes for sådanne skoler at være lettere at fastholde interesserede lærere.

Hvis en kommune gør lidt ekstra ud af en sådan skoles omgivelser og undervisningsmidler, tager det for mange forældre brodden af deres barns skoleflytning og overbeviser dem om, at deres barn ikke er »skilt ud«, men at der gøres noget særligt for det.

Skolerne kan være specialskoler for børn med vanskeligheder på et enkelt område, for eksempel hjælpeskoler eller skoler for læseretarderede, men man kan også i samme skole samle klasser fra forskellige særundervisningsområder, for eksempel i en skole for læseretarderede, talehæmmede og tunghøre.

Da der ofte forekommer flere handicap

hos samme barn, kan der under visse forhold heri ligge en begrundelse for at samle specialundervisning, der kun kan gives, hvis børnene flyttes fra deres almindelige klasse, idet specialskolens lærere spænder over alle særundervisningens områder og er indstillet på samarbejde derom under en fælles ledelse.

Mellem specialskoler og barnets distriktsskole må der være nøje kontakt med det formål at føre barnet tilbage, når der er mulighed derfor.

Lokaler til specialklasser kan være 2/3 af normalklassestørrelse, men især for hjælpeklassernes vedkommende skal der være mulighed for meget manuelt arbejde, og da specialskoler i udstrakt grad gør brug af hold- og enkeltmandsundervisning, må sådanne skoler i hvert enkelt tilfælde planlægges på grundlag af en analyse af de behov, der skal imødekommes.

I hjælpeklasser må elevtallet ikke overstige 14, hvor klasserne er årgangsdelte, og ikke overstige 10, hvor der er mere end én årgang i samme klasse.

Læseklasser kan have indtil 16 elever, men må ved deletimer og holdundervisning have mulighed for den nødvendige differentiering i dansk.

Hjælpe- og læseklasser bør ikke spænde over mere end to årgange.

Tale-, tunghøre- og svagsynsklasser kan oprettes med lavere elevtal og større aldersspredning.

Behovet for særundervisning kan kun skønsmæssigt gøres op, men erfaringerne fra kommuner, der har udbygget deres særundervisning, viser, at op mod 1 % af undervisningspligtige elever har deltaget i taleundervisning, noget færre i undervisning for tunghøre, 2-4 % var svagtbegavede og et lidt større antal læseretarderede. Antallet af svagtseende og andre fysisk hæmmede var i forhold hertil lille. Derimod kan der blive tale om ret betydelige tal, dersom man etablerer særundervisning for umodne skolebegyndere, tilpasningsvanskelige og de såkaldte delvis handicappede.

Lærere ved særundervisning bør have

gennemgået de af Danmarks Lærerhøjskole tilrettelagte kursus for vedkommende særundervisningsområde eller have haft vedkommende område som speciale på seminariet.

Undervisning af talehæmmede og tunghøre forudsætter årskursus med bestået afgangsprøve.

Opfyldelse af lovens krav rejser særlige problemer for den lille skole, der ikke har samme mulighed for at få specialuddannede lærere som den store skole.

På de områder, hvor en skole ikke magter opgaven, har den pligt til at *samarbejde* med én eller flere naboskoler herom.

Det kan meget vel tænkes, at hensynet til børnene og til de forhåndenværende lærerkræfter gør det ønskeligt at samarbejde over kommunegrænser og amtsgrænser.

Et sådant samarbejde mellem flere kommuner kan især blive nødvendigt med hensyn til særundervisningsområder, hvor antallet af elever er lavt, og hvor særundervisningen kræver specialuddannelse af længere varighed. Det gælder undervisningen af talehæmmede, tunghøre, svagtseende og tilpasningsvanskelige. Men også svært læseretarderede og særligt svagt begavede kan stille større krav til erfaring, end man kan forvente, at alle lærere er i besiddelse af. I disse tilfælde kan flere kommuner være fælles om en specialuddannet lærer, der mod kørselsgodtgørelse sættes i stand til at undervise på børnenes egne skoler, så transport undgås for deres vedkommende, eller som kan samle, børnene på centralt beliggende skoler.

Enhver kommune bør så snart som muligt gøre sit behov for særundervisning op og få klarlagt, hvordan dette behov kan imødekommes, efterhånden som det melder sig.

For talehæmmede og tunghøres vedkommende og i endnu højere grad med hensyn til tilpasningsvanskelige eller svagtseende vil et stort antal skoler i lange perioder være uden behov for særundervisning, men den dag, et barn med et af disse

handicap møder på skolen, må muligheden for undervisning være til stede.

Da behovet for særundervisning inden for et område af størrelsesorden omkring 5000 undervisningspligtige elever er ret konstant, kan der for sådanne og for større områder etableres faste ordninger.

Ved mindre skolevæsen er undervisningen af talehæmmede, tunghøre, svagtseende, meget svagt begavede og læseretarderede børn samt af børn med tilpasningsvanskeligheder a-mindeligvis bedst kunne gives i samarbejde med en nærliggende købstad.

Købstædernes naturlige opland vil ofte strække sig ind i to eller flere amter.

Skolemyndigheder i købstæder og amtskommuner bør samarbejde om denne un-

dervisning. Det vil være en naturlig opgave for skoledirektioner og skoleråd efter forslag fra den til skoledirektionen knyttede konsulent for særundervisningen at oprette specialundervisning i det nødvendige omfang.

Det må være en selvfølge, at de skolevæsen, der har udbygget deres særundervisning, giver plads for elever fra mindre skoler (mod betaling af kommunens udgifter) i det omfang, dette ikke medfører oprettelse af nye hold eller klasser.

Friskolen og den private skole har samme pligt som folkeskolen til at give en fyldestgørende undervisning til handicappede. Om nødvendigt må opgaven løses ved samarbejde med folkeskolens særundervisning.

Det skolepsykologiske arbejde

De skolepsykologiske undersøgelser, der lægges til grund for særundervisning, foretages af skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) og omfatter foruden pædagogiske og psykologiske prøver indsamling af oplysninger fra hjem, skole, skolelæge og barnet selv. Efter aftale med forældrene kan der også indhentes oplysninger hos andre, der har tilknytning til barnet.

Skolelægens udtalelse er et nødvendigt led i undersøgelsen. Det er skolelægens ansvar, at der henvises til speciallæger, hvis det er påkrævet, og han bør give skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) meddelelse herom.

Hjemmet kan tage initiativet til skolepsykologisk undersøgelse, men i almindelighed vil det være klasselæreren, der i løbet af de første skoleår opdager, når det kniber for en elev at få tilstrækkeligt udbytte af klassens almindelige undervisning.

Det er klasselærerens pligt at drøfte barnets vanskeligheder med forældrene og at rådføre sig med skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen), så snart han skønner, at vanskelighederne er af så al-

vorlig karakter, at de må antages at berettigede særundervisning.

Når et barn ønskes optaget til særundervisning, er den almindelige fremgangsmåde, at klasselæreren gennem skolens leder henviser til undersøgelse hos skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen). Undersøgelsens resultat drøftes med skolen og forældrene, eventuelt skolelægen, og forslag til foranstaltninger meddeles klasselærer, skoleleder, skolelæge og den for særundervisningen ansvarlige leder, der foretager det videre fornødne.

Vurderingen af vanskelighedernes art og omfang har som tidligere nævnt både en subjektiv og en mere objektiv side. Vanskelighederne skal ses i sammenhæng med klassens begavnelsesniveau og barnets flid, interesse, helbred og sociale tilpasning.

Oplysningerne skal i fornødent omfang sammenholdes med resultatet af modenhedsprøver, evneprøver og karakterologiske prøver, der fortæller om barnets forudsætninger, standpunktsprøver, der oplyser om udbyttet af skolearbejdet, og en række specielle prøver, der indkredser vanskelighederne og deres årsag.

Skolepsykologisk: arbejde stiller store krav til sine udøvere, og det er nødvendigt for gennemførelsen af skolelovens bestemmelse om særundervisning, at lærere med skolepsykologisk uddannelse er til rådighed i tilstrækkeligt omfang.

Hvor det er praktisk muligt, bør skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) bevare tilknytning til skolens daglige arbejde gennem undervisningstimer.

Til hjælp for skolepsykologen må der ansættes konsulenter for tale- og tunghøreundervisning. Folkeskolen står her over for et nyt og meget betydeligt område. Det vil ikke være muligt at gennemføre skolelovens bestemmelse på dette område uden pædagogisk sagkundskab. Når en speciallærer ønskes knyttet til skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) som rådgivende i alle spørgsmål, der vedrører undervisningen af talehæmmede og tunghøre, har det dels en administrativ, dels en pædagogisk og dels en psykologisk begrundelse.

Det er ikke heldigt, om folkeskolens særundervisning spaltes op i en række administrationsområder, hvilket vanskeliggør samarbejde og overblik. Det er meget ønskeligt, at der mellem de forskellige særundervisningsspecialer udveksles erfaringer, og at de under fælles ledelse kan samarbejde om det enkelte barn.

Da karaktermæssige og miljøbestemte forhold ofte er hovedårsagen til børnenes skolevanskeligheder, og da vanskelighederne ofte gør sig gældende på en række områder, er det nødvendigt med en almen psykologisk vurdering for i videst muligt omfang at undgå fejlplaceringer ved særundervisningen.

Et nært samarbejde med særforsorgens og børne- og ungdomsforsorgens institutioner er overordentlig vigtigt.

Undertiden vil det være nyttigt gennem nogen tid at henvise en elev til institutionsbehandling, hvorefter folkeskolen, når barnet hjemsendes herfra, viderefører undervisningen på grundlag af den vejledning, institutionen kan give.

I de tilfælde, hvor for eksempel talein-

stitutterne, blindeforsorgen eller hørecentralerne finder det ønskeligt, er det naturligt, at deres rejseinspektører følger elevernes udvikling, men skolepsykologen (konsulenten for særundervisningen) må være bekendt med al særundervisning for skole-søgende børn inden for hans område.

En grundig gennemgang af særundervisningens områder og det skolepsykologiske arbejde gives i en betænkning fra det undervisningsministerielle udvalg af 25. aug. 1955.

Der redegøres i betænkningen blandt andet for udviklingen af folkeskolens undervisning af handicappede børn; de forskellige handicap søges afgrænset og beskrevet; der peges på forudsætninger og muligheder for denne undervisning; for hjælpeskolens vedkommende fremsættes forslag til undervisningsplaner. Der gives tillige forslag til foranstaltninger ved elevernes overgang til erhvervslivet.

Her skal endnu nævnes en række spørgsmål af betydning for folkeskolen som helhed.

Det er påkrævet, at særundervisning indfrier forældrenes og børnenes forventninger til en specialundervisning. Derfor må disse timer have samme stilling som andre skematimer, og det bør derfor tilstræbes, at timerne lægges inden for de normerede embeders pligtige timetal.

Særundervisning bør sigte på størst mulig effektivitet i et ikke for langt tidsrum. En ikke ringe del af særundervisningens resultater skyldes, at det lykkes at give barnet selvtillid og gennem indgivelse af følelsen af fremgang at ansøre det til at yde sit bedste. Men det kan ikke forventes, at alle børn kan bevare en sådan gunstig indstilling i årevis, og selv om hovedprincippet for udskrivning fra særundervisning må være en ret stor sikkerhed for, at det enkelte barn ikke igen kører fast i en almindelig klasse, kan der komme tilfælde, hvor en »hvileperiode« er den pædagogisk rigtige behandling.

Audiovisuelle hjælpemidler har en særlig værdi for undervisningen, når det drejer sig

om handicappede børn, der har en eller flere af deres indlæringsveje blokeret. Således er en båndoptager et nødvendigt hjælpemiddel ved tunghøreundervisningen.

Når det gælder specialklasser, må læseplanerne i særlig grad opfattes som en vejledning for læreren med frihed for denne til at afpasse undervisning og stof efter børnenes forudsætninger og egenart.

Oftest er eleverne, når de overflyttes til særundervisningen, præget af følelsen af mindreværd som følge af, at de har været ude af stand til at opfylde de krav, der hidtil har været stillet til dem i den almindelige klasse. Opbygningen af deres selvtillid og interesse for skolearbejdet bør bl. a. tilstræbes derved, at de nu stilles over for opgaver, som de har mulighed for at magte, og derved erfarer, at de virkelig kan noget.

Især for svagtbegavede er enkelhed og anskuelighed i undervisningen af største vigtighed, ligesom der bør sørges for mangesidig øvelse og tilstrækkelig træning. Anskueligheden opnås bedst ved - hvor det er muligt - at knytte undervisningen til noget håndgribeligt, mens i øvrigt enkle tegninger, egnede billedmateriale, lysbilleder og film bør finde anvendelse i udstrakt grad.

I fagene dansk og regning vil det oftest være nødvendigt at afpasse opgaverne efter hvert barns evner, standpunkt og arbejdstempo; dog bør den individuelle arbejdsform af hensyn til børnenes sociale opdragelse suppleres med gruppearbejde, så snart det er forsvarligt.

Elever, der modtager særundervisning på grund af små evner, kan enten fritages for fremmedsprog eller modtage sprogundervisning som korte kursus, der tilrettelægges efter elevernes forudsætninger. Tunghøre, svagtsende og stærkt læse-retarderede er berettigede til støtteundervisning i fremmedsprog.

Hjemmeopgaver bør i passende omfang gives også i hjælpeklasser. Dog må sådanne opgaver altid i forvejen være vel forberedte og må ikke gå ud over, hvad det

enkelte barn er i stand til at udføre eller tilegne sig på egen hånd efter denne forberedelse.

Mangelen på egnede undervisningsmidler for mundtlige fag i hjælpeskolen er meget følelig. På grund af de begrænsede oplag, der er tale om, kan disse hjælpemidler ikke fremstilles på forretningsmæssigt grundlag. Det må derfor anbefales, at sådanne hjælpemidler udsendes ved Undervisningsministeriets foranstaltning.

Hvor særundervisningen indskrænker sig til undervisning i dansk og regning på hold, må der være et nært samarbejde mellem speciallæreren og klassens lærere, så barnet vedblivende føler sig knyttet til klassen, og hvor det er muligt, bør der sigtes mod hel eller delvis tilbagevenden til klassens dansk- og regnetimer.

Ved vejledende prøver tages der særlige hensyn til elever, der går til særundervisning, såvel ved tilrettelæggelsen som ved bedømmelsen af prøverne. Hvor det drejer sig om supplerende danskundervisning for elever i klasser, der deles efter 5. skoleår, bør dog alle elever, som ud fra en helhedsbedømmelse af deres evner kan forventes optaget på b-linjen, deltage i de ordinære vejledende prøver. Såfremt hjemmet ønsker det, bør eleven optages på b-linjen, når vanskelighederne er begrænset til faget dansk og standpunktet i øvrigt er tilfredsstillende.

Hvad angår skolemodenhed skisser, afhænger behovet af, hvorledes begynderundervisningen lægges til rette, og der er grund til at antage, at indførelse af delestimer formindsker behovet.

Observationskolonier for børn med tilpasningsvanskeligheder har vist sig så værdifulde, at dette hjælpemiddel efterhånden bør stilles til rådighed for alle skoler gennem samarbejde mellem amter og købstæder.

Børn, der af geografiske grunde ikke kan deltage i skolens almindelige undervisning, kan hjælpes gennem instruktion til forældre, korrespondancekursus, radio, fjernsyn og besøg af vandre lærere.